

Savez komunista i proces transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam*

Ante Fiamengo

Uvod:

1. Samoupravljanje i socijalizam

Polazna pozicija u razmatranju odnosa samoupravljanja i socijalizma jest da ova dva procesa i ova dva pojma predstavljaju nerazdvojivo jedinstvo. Samoupravljanje nije samo jedno obilježje socijalizma poput mnogih drugih njegovih obilježja, već njegov temelj i njegova bit, sama zakonitost socijalističkog razvitka i osnovno načelo socijalističkih društvenih odnosa. Realizacija raznih dimenzija kao što su: pobjeda proletarijata nad buržoazijom i eksproprijacija privatnog kapitalističkog vlasništva, podružtvljavanje proizvodnje u industriji i u poljoprivredi, ostvarenje jednog relativno višeg stupnja razvitka proizvodnih snaga — samo su objektivno — materijalne pretpostavke za izgrađivanje socijalizma kao novog društvenog sistema, a uvođenjem principa društvenog samoupravljanja socijalizam postaje istinska nova društvena struktura i novi društveni sistem. To znači, da zapravo tek *jedinstvo spomenutih dimenzija sa samoupravljanjem daje realnu osnovu za novu, socijalističku društvenu strukturu.*

Takva međusobna relacija svih prednjih dimenzija pokazuje da je izgrađivanje istinskih socijalističkih odnosa nemoguće realizirati izvan i bez procesa i principa društvenog samoupravljanja.

Da li ta tvrdnja znači da proces samoupravljanja bez prethodno imenovanih pretpostavki automatski rađa socijalizam, da društveno samoupravljanje kao proces i kao princip sam po sebi nužno rađa socijalizam i socijalističke društvene odnose. Takav se zaključak ne bi mogao izvući bez određenih rezervi.

Stav da društveno samoupravljanje predstavlja temeljnu dimenziju socijalističkih društvenih odnosa ogleda se posebno u činjenici da je to proces kroz koji proizvođači postaju stvarni graditelji historije, to jest istovremeno i subjekt i objekt historije, što je to proces u kome stvaralačke, razotuđene ličnosti upravljaju sobom i svojom vlastitom sudbinom, a da nad njima nema nekih drugih viših društvenih sila koje njima vladaju.

2. Posebne dimenzije u kojima se ogleda značenje samoupravljanja za socijalizam¹⁾

Načelna tvrdnja da društveno samoupravljanje predstavlja jezgru socijalizma traži pobližu analizu posebnih dimenzija u kojima se to ispoljava: a) analizu uloge samoupravljanja u procesu prevladavanja klasne i birokratske društvene strukture;

b) analizu samoupravljanja iz aspekta odumiranja države;

c) analizu uloge samoupravljanja iz aspekta prevladavanja suprotnosti između umnog i manuelnog rada;

d) analizu uloge samoupravljanja iz aspekta usklađivanja individualnih i općedruštvenih interesa;

e) razmatranje značenja samoupravljanja iz aspekta prevladavanja čovjekovog otuđenja i ostvarivanja istinskog humanizma;

f) razmatranje uloge samoupravljanja u novom načinu prevladavanja društvenih proturječnosti koje se javljaju u samom procesu samoupravljačkog socijalizma ili koje predstavljaju rezidijum ranije klasne ili etatiističko-birokratske društvene strukture.

Jugoslavenski način izgrađivanja socijalizma utemeljen na samoupravljanju, prelazi uske nacionalne granice i postaje od vrijednosti za daljnji razvoj suvremenog društva, za društvo kao cjelinu.

I. PROCES TRANSFORMACIJE ETATIISTIČKO-BIROKRATSKE U SAMOUPRAVLJAČKU DRUŠTVENU STRUKTURU

1. Karakteristična svojstva etatiističko-birokratske strukture društva

Etatiistička varijanta socijalizma dugo se vremena naprosto identificirala sa socijalizmom kao novim društvenim sistemom. Izgrađivanje posebnih konkretnih oblika socijalizma u raznim zemljama, oblika koji se više ili manje međusobno razlikuju, a posebno jugoslavenska varijanta, očito je potvrdilo da etatiistička varijanta socijalizma nije sinonim za socijalizam kao novu društvenu strukturu. Drugim riječima, društvena praksa i teorija pokazale su da etatiističko-birokratski socijalizam može biti samo početna etapa socijalizma, ali još ne i sam socijalizam, tako da svaki pokušaj identificiranja ovih dviju varijanti socijalizma nema svog logičkog opravdanja.

Kao što je nepravilna identifikacija ovih dviju etapa socijalizma, isto tako bi bilo pogrešno samoupravljački socijalizam odvojiti od etatiističko-birokratskog nepremostivom provalijom. Ove dvije varijante socijalizma mogu se promatrati samo kao dvije njegove etape. *Transformacija jedne u drugu etapu predstavlja jedan jedinstven revolucionarni proces kontinuiteta i diskontinuiteta.*

1) Vidi opširnije o tome u članku A. Fiamenga, Samoupravljanje i socijalizam, Sociologija br. 2/1965.

Među glavnim svojstvima²⁾ etatističko-birokratskog socijalizma mogla bi se istaći slijedeća:

a) podruštvljavanje sredstava za proizvodnju zadobilo je u njemu svoju specifičnu varijantu — podržavljenje;

b) etatistički odnosi ne dominiraju samo u sferi proizvodnje, već isto tako oni prožimaju sve ostale društvene odnose: političke, kulturne, idejno-psihološke itd;

c) u procesu monopolnog upravljanja državnim vlasništvom postepeno se izdvajaju iz društva i njemu se nameću posebni birokratski slojevi;

d) ovi slojevi upravljaju procesom proizvodnje i slobodno raspoložu proizvedenim vrijednostima;

e) etatističko-birokratski slojevi imaju također monopol u svojim rukama i u drugim oblastima društvenog života: političkoj, kulturnoj i ideološkoj;

f) u uvjetima etatističko-birokratskog socijalizma još uvijek se odvija proces ekonomskog, političkog i idejno-kulturnog otuđivanja neposrednih proizvođača.

2. Karakteristična svojstva samoupravljačkog socijalizma

Samoupravljački socijalizam kao stvarnost još ne postoji. Još uvijek se može govoriti samo o *započetom procesu izgrađivanja samoupravljačkog socijalizma i o tendencijama i elementima* koji se suprotstavljaju etatističko-birokratskoj strukturi društva. Drugim riječima, na sadašnjoj početnoj fazi ostvarivanja samoupravljanja mogu se nazreti tek neka temeljna obilježja nove, samoupravljačke strukture društva ili neke njene izrazite tendencije:

a) sredstva za proizvodnju su općedruštvo vlasništvo, a ne više državno;

b) samoupravni odnosi tendiraju da prevladaju ne samo u sferi proizvodnje, već i da prožmu ostale društvene sfere: političku, kulturnu i psihološku;

c) tendencija monopolističkog upravljanja proizvodnjom i raspodjelom od strane pojedinih slojeva društva postepeno se prevladava i zamjenjuje samoupravljanjem neposrednih proizvođača, kako u sferi proizvodnje, tako i u sferi raspodjele;

d) u procesu izgrađivanja samoupravljačkog socijalizma postepeno jača tendencija nestajanja posebnih birokratskih slojeva i društvena se diferencijacija sve više temelji na socijalno-profesionalnim obilježjima i na ličnim zalaganjima pojedinih individua;

e) samoupravljačka društvena struktura stvara najviše realnih uvjeta za odvijanje procesa razotuđivanja i ostvarivanja »realne« umjesto ranije »iluzorne«³⁾ društvene zajednice;

2) Vidi detaljnije o pojmu birokratskog grupiranja u »Projektu istraživanja promjena u društvenoj strukturi Jugoslavije« od dr Miroslava Pečujlića, Beograd, 1966

3) »U dosadašnjim surogatima zajednice, u državi itd., postojala je lična sloboda samo za individuum, koji su se razvili u odnosima vladajuće klase. Prividna zajednica, u kojoj su se individuumi dosad ujedinjavali, stalno se nasuprot njima osamo-

f) realna samoupravljačka društvena zajednica predstavlja ostvarenje »asocijacije neposrednih proizvođača« u kojoj dimenzija svjesnog vođenja postaje sve izrazitija, a uloga stihijnosti sve nezatnija. Ona predstavlja ostvarenje slobodnog društva umjesto društva slijepe nužnosti;

g) samoupravljački socijalizam je nova, dublja, revolucionarnija faza socijalističkog društvenog sistema.

U tome smislu na privrednu reformu ne treba gledati samo kao na jednu reformu usko privrednog karaktera, već, naprotiv, kao na općedruštveni preobražaj, kao na revolucionarni proces u kome se ispoljavaju prednosti samoupravljačkog nad etatističko-birokratskim socijalizmom. *Privredna reforma je zapravo jedan moment, odnosno jedan aspekt daljnjeg revolucioniranja socijalizma kao društveno sistema.*

3. Transformacija etatističko-birokratske strukture socijalizma u njegovu samoupravljačku strukturu

Kako je ranije naglašeno, samoupravljački socijalizam kao nova društvena struktura još nije jedno ostvareno stanje, već jedan cilj i jedno stanje koje tek treba ostvariti. Bolje rečeno, on je »stvarni pokret koji ukida sadašnje stanje«,⁴⁾ a »uvjeti ovoga pokreta proizlaze iz sada postojećih pretpostavki«.

Karakter pokreta koji zovemo proces ostvarivanja samoupravljanja jest proces transformacije etatističko-birokratske u samoupravljačku strukturu. Taj pokret je proces korjenitog revolucionarnog gibanja iz jedne u drugu etapu socijalizma. Ova transformacija birokratskog u samoupravljačko društvo predstavlja svakako jedan od najdubljih prijeloma u historiji čovječanstva. Njeno realiziranje traži lom starih ropsko-feudalnih i najamničkih odnosa, iskorjenjivanje stare vlasničko-birokratske psihologije i konstituiranje novih odnosa među ljudima, odnosa zasnovanih na ljudskim mjerilima i kriterijima, na visokom stupnju razotudnosti. Upravo činjenica što se u ovoj transformaciji radi o sukobu dviju suprotnih društvenih struktura i dviju dijametralno različitih psihologija, taj proces rađa s jedne strane sumnju i podozrenje u mogućnost realiziranja takvih društvenih odnosa, kao i velike otpore protiv jednog takvog društvenog procesa i mogućeg takvog društvenog sistema utemeljenog na društvenom samoupravljanju.

Stjecajem društvenih i historijskih okolnosti danas se Jugoslavija našla u situaciji da je pred nju postavljan kao neposredni zadatak preovladavanje jedne antihumane etatističko-birokratske društvene strukture i izgrađivanje jedne nove strukture utemelje-

staljivala, jer je bila ujedinjenje jedne klase nasuprot druge, istovremeno je bila za potčinjenu klasu ne samo jedna sasvim iluzorna zajednica nego i novi okov. Tek u stvarnoj zajednici stieću individuumi u svom udruženju i pomoću njega i svoju slo-

ne na samopotvrđivanju i razotuđivanju neposrednih proizvođača što prelazi jugoslavenski okvir i poprima svjetsko značenje.⁵⁾

Kao nevjerojatno složen, težak i žilav proces ove transformacije sigurno će iziskivati maksimalne napore od članova socijalističke jugoslavenske zajednice, budući da se njemu osim unutar-njih poteškoća ekonomske, političke i kulturne prirode — suprotstavljaju i dvije vrlo moćne tendencije suvremenog svijeta: a) tendencija održavanja i ovjekovječenja klasnih uvjeta ljudske egzistencije u velikom dijelu svijeta i b) tendencija konzerviranja etatističko-birokratskih uvjeta egzistencije u socijalističkom dijelu svijeta. Dakle, na putu ove transformacije naša socijalistička zajednica će istovremeno biti izložena udaru i kapitalističko-klasnih i etatističko-birokratskih tendencija, što će sigurno učiniti taj proces bremenitim raznim proturječnostima i konfliktima. Drugim riječima, taj proces revolucionarnog preobražaja predstavlja kontinuiranu i neravnomjernu *borbu triju različitih elemenata i tendencija*:

- a) *klasnih*;
- b) *etatističko-birokratskih* i
- c) *samoupravljačkih*.

III. ULOGA SKJ U PROCESU TRANSFORMACIJE ETATISTICKO-BIROKRATSKE U SAMOUPRAVLJAČKU DRUSTVENU STRUKTURU

Tako dubok i temeljit revolucionarni preobražaj kao što je proces izgrađivanja nove samoupravljačke varijante socijalizma djelo je samih proizvođača, i to pod pretpostavkom aktivnog sudjelovanja većine, ako ne i svih članova društvene zajednice. Tvrdnja da ljudi grade historiju nalazi svoju najbolju potvrdu u samoupravljanju, odnosno u izgrađivanju društvene strukture zasnovane na društvenom samoupravljanju. Opća postavka da su ljudi graditelji historije ostaje ili prevara ili naprosto samoobmana ako se društveni sistemi zasnivaju samo na političkoj aktivnosti pojedinaца, pojedinih društvenih elita, a ne na političkom angažmanu samih proizvođača. Svi društveni sistemi u kojima postoji podvojenost između proizvođača i upravljača osuđuju na političku pasivnost većinu društva, svodeći je na jednostavan objekt nad kojim se izvode najrazličitija nasilja i zloupotrebe.

Praktično rješenje vjekovne antinomije da li su proizvođači ili pojedine velike historijske ličnosti graditelji historije, da li je historija »cirkulacija elita«⁶⁾ ili pak rezultat akcije naroda i proizvođača, nalazi svoj odgovor u borbi za realizaciju nove društvene strukture, u izgrađivanju samoupravljačkog društva. Bit samoupravljanja naprosto znači ostvarivanje historije naroda i proiz-

5) O tome se već dosta piše u domaćoj i inostranoj štampi

6) Vilfredo Pareto, *The Mind and Society*, 1935.

vođača, samopotvrđivanje ličnosti, ostvarivanje takve društvene zajednice u kojoj ljudi kao proizvođači postaju njeni istinski graditelji, demiurzi. Proizvođači, članovi radne zajednice istovremeno su, dakle, tvorc i nosioci procesa samoupravljanja. Time se naravno ne negira činjenica da i drugi elementi, kao što su država, sindikat, razne društveno-političke organizacije, nauka i naučni instituti itd. ne važe također kao pokretačke snage procesa izgrađivanja samoupravljačkog društva. Ne ulazeći ovdje u načelnu analizu problema pokretačkih sila transformacije etatiističko-birokratske u samoupravljačku društvenu strukturu, akcentiramo samo značenje i ulogu Saveza komunista u tom procesu transformacije dviju etapa socijalističke strukture.

Svoj cilj, ukidanje klasnih uvjeta egzistencije i ostvarenje besklasnog društva, to jest realne društvene zajednice kao asocijacije neposrednih proizvođača, ostvaruje radnička klasa kroz historiju u raznim uvjetima, na razne načine i konkretne puteve, kao i kroz razne neposredne zadatke. U svojoj svakodnevnoj borbi, pritisnut složenim neposrednim zadacima, proletarijat može ponekad izgubiti iz vida svoj daljnji cilj.

Saobrazno raznim neposredno konkretnim zadacima na putu ostvarivanja svog cilja radnička klasa stvara i razne organizacione forme koje predvode i iniciraju njenu borbu. Ne ulazeći u analizu pitanja raznih organizacionih formi djelovanja radničkih partija kroz historiju, kao ni u analizu raznih etapa izgrađivanja socijalizma i odgovarajuće strukture partije, postavljamo pitanje organizacione forme i modela djelovanja radničke partije u procesu transformacije etatiističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam u našim jugoslavenskim uvjetima i u postojećem međunarodnom sklopu.

Osnovni smisao daljnjeg razvoja i reorganizacije SKJ, to jest neposredni zadatak koji je postavio Četvrti plenum CK SKJ u cilju realiziranja samoupravljačkog socijalističkog društva, ogleda se u tome da se nađe takva organizaciona forma partije radničke klase i takav model njenog djelovanja koji bi, s jedne strane, odgovarali strukturi, duhu i principima djelovanja samoupravljanja i, s druge strane, koji bi kontinuirano inaugurirali daljnje kretanje samoupravljačkog socijalizma.

Takav zadatak Saveza komunista ne pretpostavlja ni u kom slučaju negaciju tendencija daljnjeg revolucioniranja socijalizma koja je imanentna procesu društvenog samoupravljanja.

U sklopu ovako postavljenog neposrednog zadatka naziru se četiri komponente koje traže svoju analizu:

1. analizu teorijske uloge SKJ;
2. analizu organizacionog prestrukturiranja u korelaciji sa strukturom samoupravljanja;
3. analizu pitanja principa djelovanja SKJ, odnosno njegovog funkcionalnog prestrukturiranja u korelaciji s principima djelovanja samoupravljanja i

4. analizu pitanja uloge SKJ kao pokretačke sile, kao inicijatora transformacije etatiističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam.

Razmatranje organizacionog prestrukturiranja SKJ i iznalaženje jednog novog modela njegovog djelovanja promatraju se u korelaciji sa strukturom samoupravljačkog socijalizma i s temeljnim principima na kojima se odvija proces funkcioniranja samoupravljanja, s principima imanentnim biću samoupravljanja i tendencijama njegovog daljnjeg razvitka.

1. Teorijska uloga SKJ i pitanje prevladavanja stihijnosti

U razmatranju teorijskog značenja SKJ u uvjetima transformacije niže u višu fazu socijalističke revolucije, osnovni akcent leži na procesu prevladavanja stihijnosti i sve izrazitije dominirajućeg značenja svjesnog elementa.

Ljudi grade svoju historiju i stihijski i svjesno. Svaki se novi svjetski poredak u osnovi diferencira od prethodnog i po tome što dimenzija svjesnosti potiskuje sve više dimenziju stihijnosti. Očitu potvrdu ove tvrdnje nalazimo u razmjeru značenja uloge stihijnosti i svjesnosti u ustancima robova, kmetova, revolucionarnim borbama građanske klase i proletarijata. Historija kao proces utoliko više postaje djelo naroda i neposrednih proizvođača, ukoliko ovi postaju svjesniji toka historijskog kretanja i zakonitosti društvenog razvitka. Ukoliko društvo punije dolazi do samosvijesti, »intelektualno rukovođenje« postaje sve više odredba ljudskog društva, a dimenzija stihijnosti istovremeno sve više gubi svoje značenje i svoju ulogu. Moglo bi se reći da su ljudi u suvremenoj epohi razvitka čovječanstva došli sasvim blizu ostvarenju poznate Hegelove koncepcije apsolutnog napretka, naime do razvitka ljudskog duha od potpuno nesvjesnog do njegove sasvim jasne samosvijesti. U tome bi se očitovao radikalni preobražaj uloge dimenzije stihijnosti u historijskom kretanju u dimenziju svjesnosti. Pojam »intelektualnog rukovođenja« ne treba tumačiti ni kao negiranje historijsko-materijalističkog determinizma, ni kao skretanje k idealističkom shvaćanju društvenog razvitka, niti pak kao isticanje posebne uloge »elite« intelektualaca nasuprot neposrednih proizvođača, već upravo kao transformaciju uloge svjesnosti, teorijske dimenzije u odnosu na dimenziju stihijnosti u daljnjem historijskom kretanju. Prema Lukaču »intelektualno rukovođenje ne može biti ništa drugo, nego da se razvoj društva učini svjesnim, jasno prepoznavanje biti suprotstavljeno zamagljenim ili izvitoperenim formulama«,⁷⁾ što ne znači ništa drugo do isticanje znače-

7) G. Lukač, »Intelektualni radnici« i pitanje intelektualnog rukovođenja, iz djela »Partija proletarijata«, str. 155, Sedma sila, Beograd, 1966. Sličnu ideju nalazimo jasno izraženu kod Marxa i Engelsa u »Njemačkoj ideologiji«, gdje oni ističu da se komunizam razlikuje od svih pokreta kroz povijest time što prvi put svjesno postupa sa svim stihijnim pretpostavkama (Rani radovi, str. 337, podv. A. F.).

nja dimenzije svjesnog, smislenog, teorijskog, perspektivnog, nasuprot slijepog, stihijnog, prakticističkog, neposrednog.

Uloga Saveza komunista u društvenim relacijama u kojima dimenzija svjesnog zadobije sve izrazitije prevagu nad dimenzijom stihijnosti postaje od posebnog značenja. Umjesto da njegova teorijska uloga opada, ona, naprotiv, sve više raste. Porast značenja njegove uloge prvenstveno je shvatljiv ako se ima u vidu idejno-kulturni nivo proizvođača, odnosno njihov nedovoljno razvijen stupanj samosvijesti o društvenom razvitku.

Naglašavanje da je SKJ idejno vodeća snaga u samoupravljačkom socijalizmu naprosto znači još jednom potvrđivanje Marksove i Engelsove teze da »komunisti teoretski prednjače ostaloj masi proletarijata razumijevanjem uvjeta, toka i općih rezultata proleterskog pokreta«,⁸⁾ a nipošto ne znači negiranje uloge nauke i naučnih faktora kao pokretača razvitka samoupravljačkog društva.

Činjenica da je izgrađivanje socijalizma i njegovo daljnje kretanje, a time i jugoslavenska varijanta samoupravljačkog socijalizma, sve više zasnovano na dimenziji svjesnosti, postavlja Savezu komunista kao postulat da on kontinuirano gaji jedinstvo teorije i prakse,⁹⁾ da stalno teorijski sagledava svoju vlastitu praksu izdižući je na nivo teorije. S punim pravom se ističu u jednom dokumentu Komisije CK SKJ za razvoj i reorganizaciju Saveza komunista dvije vrste aktivnosti: a) potreba da se teorijski razmotre osnovni procesi i revolucionarne mogućnosti našeg socijalističkog razvitka i b) potreba da se stekne što potpunije saznanje o stvarnim kretanjima u praksi.

Samo ukoliko Savez komunista bude važio kao istinsko dijalektičko jedinstvo obiju ovih aktivnosti (teorijske i praktične), to jest ukoliko on bude teorijski i praktički prednjačio ostalim članovima društvene zajednice, on će biti u stanju ispuniti osnovnu ulogu u sistemu samoupravljanja.

Prema tome, svako je *potcjenjivanje i omalovažavanje teorije i svjesnosti u daljnjem kretanju Saveza komunista antimarksističko.* Ovo područje aktivnosti ostaje i dalje postulat Saveza komunista, upravo još više u sadašnjem procesu transformacije etatiističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam. Prema tome, teorija partije radničke klase, svijest i samosvijest proletarijata o biti transformacije iz jedne u drugu fazu socijalizma možda je potrebna i urgentnija nego i u jednom drugom momentu borbe radničke klase na putu ostvarivanja njenih historijskih zadataka.

Ispunjenje takve uloge Saveza komunista, ostvarenje njegove kreativne moći, i društveno-integrativne i kritičko-revolucionarne, na tom putu transformacije naše društvene strukture, traži od njega realiziranje nekoliko temeljnih pretpostavki:

8) Marx-Engels, »Manifest komunističke partije«, str. 45, Kultura, 1848—1948.

9) Ta dimenzija se osobito ističe u razmatranju uloge SKJ u Komisiji CK SKJ.

- a) njegov stalni rad na teorijskom usavršavanju;
- b) njegovo stalno usvajanje tekovina nauke, što pretpostavlja njegovu dvostruku teorijsku aktivnost: a) spremnost na dijalog s historijom i b) spremnost na dijalog s različitim gledanjima u procesu realizacije tendencija daljnjeg društvenog razvitka;
- c) stalno razrađivanje svih otvorenih pitanja teorije i prakse koji se rađaju u proturječnom procesu transformacije društva i time stalno usavršavanje samosvijesti proizvođača o daljnjem društvenom kretanju.

2. *Organizaciono prestrukturiranje Saveza komunista i struktura samoupravljačkog socijalizma*

Kao novu društvenu strukturu samoupravljački socijalizam, pored ostalog, karakteriziraju slijedeće osobine:

a) svođenje na neznatne dimenzije hijerarhijskog obilježja društvene strukture odnosno hijerarhičnosti, ako ne i jednim radikalnim procesom prevladavanja hijerarhijskog strukturalnog poroka uopće;

b) postepeno odumiranje svih društvenih grupa koje su kroz historiju tendirale da se postave nad društvo kao neka posebna sila društva, bilo da se radi o klasama ili pak o birokratskim grupama;

c) umjesto postojećeg birokratsko-centralističkog upravljanja iz jednog centra, samoupravljanje razvija strukturu u kojoj se odlučivanje o mnogim bitnim pitanjima odvija u radnim jedinicama, kao i u raznim institucionalnim tijelima dobivenih integracionim procesima osnovnih samoupravnih jedinica;

d) samoupravljačko socijalističko društvo je, u strukturalnom pogledu jedno gotovo potpuno otvoreno društvo i u horizontalnom i vertikalnom pravcu, u kome je mogućnost potvrđivanja i daljnjeg razvijanja birokratizma i njegovih tendencija dobrim dijelom u korijenu presječena. Zapravo, samoupravljačka društvena struktura je u svojoj biti jedna antibirokratska i antioligarhijska struktura.¹⁰⁾

Efikasno djelovanje Saveza komunista u tom i takvom društvenom sklopu postulira njegovo organizaciono prestrukturiranje adekvatno strukturi samoupravljačkog društva.

Činjenica je da partija radničke klase kao jedna posebna društveno-politička organizacija — bez obzira na niz svojih pozitivnih funkcija, podliježe stalno izvjesnim procesima koji odgovaraju društvenim organizacijama kao takvim, kao što su: a) da ona kao politička organizacija tendira da se strukturira na hijerarhijskom principu; b) da ona kao svaka hijerarhijska struktura pogoduje

10) Vrijedno je pažnje uočavanje američkog sociologa Gouldnera da »ne može postojati gvozdeni zakon oligarhije ako ne postoji gvozdeni zakon demokracije« (Alvin Gouldner, *Metafizički patos i birokracija*, »Politička misao«, 3/1965, Zagreb) iako nije došao do daljnjeg zaključka koji ovdje naglašavamo.

stvaranju i razvijanju tendencija birokratizma, oligarhizma¹¹⁾ i monopolizma — traži, u ovom konkretnom slučaju od Saveza komunista kao organizacije, (ovdje ne ulazimo u načelno razmatranje kvalitativne razlike Komunističke partije i Saveza komunista, pri čemu treba uvažavati da je taj revolucionarni proces njegove transformacije dijalektičko jedinstvo kontinuiteta i diskontinuiteta) dosljednu aktivnost protiv svih disfunkcionalnih posljedica koje izviru iz samog njegovog organizacionog ustrojstva.

Drugim riječima, pri njegovom organizacionom prestrukturiranju neophodno je stvoriti takav model koji bi vodio:

- a) *prevladavanju karaktera hijerarhijskog ustrojstva;*
- b) *prevladavanju tendencija birokratizma, oligarhije i monopolizma koji iz takve strukture proizlaze;*
- c) *dekoncentraciji političke i ideološke moći vrhova organizacionog tkiva i razvijanju punijih demokratskih prava raznih partijskih organa i jedinica, odnosno ostvarivanju jače demokratizacije društvenih odnosa unutar Saveza komunista.*

d) *provođenju politike pokretljivosti (mobilnosti) unutar svoje nove organizacione strukture, a time i sprečavanju stvaranja stalnih, zatvorenih grupa s posebnom moći odlučivanja i utjecaja na tok i život partijske organizacije kao cjeline, budući da su takve grupe po svojoj prirodi više sklone tendenciji konzerviranja postojećih društvenih odnosa, a manje njihovom stalnom preobražavanju, revolucioniziranju.*

U našem političkom životu princip rotacije proglašen je osnovnim principom koji treba da djeluje u smjeru onemogućavanja stvaranja zatvorenih birokratskih grupa koje bi u sebi koncentrirale političku moć. Da li bi takav princip važio kao temeljni i u novoj organizacionoj strukturi Saveza komunista, da li bi on bio revolucionarni princip i prema tome svrsishodan?

Princip rotacije¹²⁾ kao takav je u svojoj biti nedijalektički; jedan izrazito metafizički i birokratski princip. On pretpostavlja mijenjanje političkih funkcija unutar jednog relativno zatvorenog kruga, te u svojoj praktičnoj primjeni nužno vodi formiranju zatvorenih društvenih grupa. Zbog toga se on može samo uvjetno i u određenim okolnostima primjenjivati, a ne treba da bude izdignut na nivo principa. Kao izrazito birokratski princip, rotacija mora biti zamijenjen drugim, marksističkim principom koji je svojevremeno zastupao Marks — principom izmjenljivosti.

Vrijednost dosljednog provođenja principa izmjenljivosti u novoj organizacionoj formi Saveza komunista, pri čemu se ima u vidu ne njegova mehanička, već racionalna primjena, usmjerena je na

11) Oligarhijske tendencije suvremenog društva osobito je naglašavao Robert Michels na bazi izučavanja Njemačke socijaldemokratske partije pred prvi svjetski rat, tvrdeći da je oligarhijska tendencija gvozdeni zakon razvitka suvremene demokracije (Political Parties, A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy, The Freed Press of Glencoe, 1962 p. 63.

12) A. Flamengo, Princip rotacije i izmjenljivosti u uslovima društvenog samoupravljanja, Odjek, 1966, Sarajevo.

svoju najveću efikasnost za daljnje i dublje razvijanje procesa samoupravljanja u svim sferama društvenog života, utoliko je od većeg značenja kada se imaju u vidu dva temeljna postulata daljnje demokratizacije društvenih odnosa: postulat *deprofesionalizacije* i postulat *podruštvljavanja politike*.

Organizaciono prestrukturiranje Saveza komunista može uvjetovati maksimalnu funkcionalnost pod pretpostavkom da njegova socijalna struktura u osnovnim proporcijama odgovara socijalnoj strukturi našeg društva, i to u dvostrukom smislu: a) da odgovara postojećoj socijalnoj strukturi i b) da odgovara smjeru unutarnjih tendencija daljnjeg razvitka sadašnje socijalne strukture, u smislu da je imanentno tendenciji transformacije sadašnje u jednu drugu strukturu u kojoj uloga radničke klase postaje sve izrazitija. Drugim riječima, postulat je organizacionog prestrukturiranja Saveza komunista da neposredno proizvodni dio društva dođe do jačeg izražaja u njegovoj novoj strukturi. Socijalni sastav Saveza komunista mora potvrditi da on nije organizacija pretežno administrativnog dijela društva. Nijedna druga društvena grupa, ma koliko tijesno bila orijentirana u smjeru realiziranja historijskih ciljeva radničke klase, neće biti ona temeljna društvena snaga koja će s toliko energije i smjelosti ulaziti u bitke za realizaciju tih historijskih ciljeva radničke klase kao što to ulazi radnička klasa.

Ovdje ostavljamo po strani problem od izvanredno velikog značenja za daljnji razvitak samoupravljanja i tendencija u daljnjem razvitku strukture radničke klase, a to je usavršavanje tehnološkog procesa proizvodnje, posebno njegove sve izrazitije automatizacije koji će sigurno imati veliko značenje i za strukturu i funkcioniranje samog Saveza komunista.

3. Principi djelovanja SKJ i principi samoupravljanja

Organizaciono prestrukturiranje Saveza komunista svakako je jedna značajna pretpostavka za njegovo kvalitetnije funkcioniranje u uvjetima društvenog samoupravljanja. Ali ne treba gubiti iz vida da je to još uvijek samo jedna njegova tehničko-organizaciona dimenzija koja može, ali ne mora, proizvesti neke bitnije promjene u procesu njegovog funkcioniranja. Drugim riječima, *organizaciono-tehničko prestrukturiranje*, ma koliko bila značajna dimenzija, ima i može imati, samo drugostepeno značenje za punije revolucioniranje uloge Saveza komunista u procesu daljnjeg preobražaja naše društvene strukture, pogotovu ako se izgubi iz vida da je pitanje organizacionog prestrukturiranja *istovremeno i političko i moralno pitanje*.

Predimenzioniranje značenja čisto organizacione dimenzije može lako dovesti do njenog fetišiziranja, a svako organizaciono-tehničko fetišiziranje slabi, ili čak onemogućava, izvršenje revolucionarne uloge proleterске organizacije i same radničke klase. U društvenim okolnostima koje stavljaju Savez komunista pred odgo-

vorne zadatke, težište leži na drugoj dimenziji, to jest na mijenjanju principa i metoda njegovog djelovanja u svakodnevnoj praksi. Samo realizacija pretpostavke da Savez komunista formira metode i principe rada koji su svojstveni samoupravljanju kao društvenom procesu može pridonijeti revolucionarnom funkcioniranju njegove uloge u daljnjem produbljivanju društvenog samoupravljanja.

Koji su, dakle, osnovni principi koji čine novu metodu rada Saveza komunista? Može li SKJ u novim uvjetima uspješno izvršiti svoju društvenu ulogu?

Samoupravljačka društvena struktura je nova faza revolucije po dvjema bitnim komponentama: a) po novoj organizacionoj i društvenoj strukturi i b) po novoj metodi djelovanja zasnovanoj na novim principima. Uspješno djelovanje Saveza komunista u uvjetima samoupravljanja traži i njegovo prestrukturiranje u objema dimenzijama: a) u organizacionoj i b) u stilu i metodi djelovanja.

U nizu temeljnih principa svojstvenih samoupravljačkom socijalizmu, izdvajamo samo neka bitna koja su od posebnog značenja za revolucionarnije funkcioniranje Saveza komunista.

a) Samoupravljačka društvena struktura kao asocijacija neposrednih proizvođača razvija samosvijest¹³⁾ *samoaktivnost* i *samoinicijativnost* svakog pojedinačnog njenog člana. Njeno postojanje kao takvo može se potvrđivati samo linijom razvijanja čovjekovih generičkih svojstava, to jest potvrđivanjem čovjeka kao samodjelatnog, stvaralačkog, svjesnog i slobodnog djelatnog bića. U tome smislu i praktično djelovanje Saveza komunista može se odvijati samo linijom iniciranja u stvaranju pretpostavki za takvo potvrđivanje čovjekovih generičkih svojstava, za stvaranje asocijacije neposrednih proizvođača, realne društvene zajednice, umjesto imaginarne.

b) Dok je *princip tajnosti* bio i ostaje magični ključ svih sistema koji se temelje na faktu eksploatacije i ponižavanja, samoupravljanje kao proces zasniva se na javnom, otvorenom donošanju odluka od bitnog značenja za njegov život. Samoupravljanje kao proces može postojati kao takav samo ukoliko proglasi princip javnosti svojim temeljnim načelom djelovanja, samo ukoliko proizvođači sudjeluju u donošanju odluka. Marksova ideja da je tajnost najsigurniji izvor birokratizma mora biti memento za izgrađivanje sistema samoupravljanja.

Ako je za klasne sisteme i za etatističko-birokratski socijalizam, kao i za njihove partijske organizacije, tajnost nužna pretpostavka njihovog održavanja, to postupak javnosti postaje pretpostavka za potvrđivanje sistema samoupravljanja i pokretačke uloge Saveza komunista u tom sistemu.

c) Principu samopotvrđivanja i javnosti odgovara *princip proglašenja istine vrhovnim autoritetom u društvu*. U svim otuđenim

13) Marx-Engels, Rani radovi, str. 260—280.

društvima, zasnovanim na odnosima nejednakosti i ugnjetavanjima najrazličitije vrste, istina autoriteta bila je mjerilo stvari, dok, naprotiv, u svim sistemima zasnovanim na pravu proizvođača — autoritet istine postaje vrhovnim mjerilom.

U tome smislu, Savez komunista kao novi vid organizacije radničke klase može obavljati svoju revolucionarnu ulogu samo pod pretpostavkom ako u svom svakodnevnom radu autoritet istine ima kao svoj putokaz. Skoro je drugo načelo put da partija radničke klase izgubi svoju revolucionarnu perspektivu i mogućnost revolucioniranja društva.

Isticanje autoriteta istine umjesto istine autoriteta kao osnovno načelo svoje vlastite prakse traži od Saveza komunista veliku obaviještenost o raznim stavovima u odnosu na pojedine probleme, kao i veliku obazrivost u proglašavanju raznih mišljenja i stavova kao netačnih i tuđih socijalizmu. Proglašavanje autoriteta istine za mjerilo svoje prakse traži od Saveza komunista korjenit prijelom u metodi njegovog rada.

d) Prednja dva principa — *princip javnosti i autoritet istine* — *postuliraju i princip slobode kritike* kao temeljni zahtjev u samoupravljačkoj praksi, a time i u Savezu komunista koji djeluje u tom društvenom sklopu i u smjeru tih tendencija.

Svaka je hijerarhijska struktura, bilo da je riječ o društvu kao globalnom fenomenu ili o njegovim partikularnim dijelovima — političkim partijama, vladama, crkvi, raznim udruženjima itd. — prožeta tendencijom birokratizma, oligarhije i monopolizma. Krihička oštrica protiv tih tendencija u stvari je i udar protiv takvih struktura. Otuda je razumljivo da je kritika bila redovito dočekivana od nosioca tih struktura kao destruktivno oruđe i da je umjesto slobode kritike kao pravilo ili čak kao postulat istican i veličan stav konformizma.

Kao nova društvena struktura samoupravljanje može egzistirati samo ako kritiku proglasi kao životni zahtjev svog vlastitog postojanja. Budući da je praksa samoupravljanja također bremena raznim proturječnostima i konfliktima, pri čijem rješavanju nije lako sagledati sve komponente od kojih zavisi najbolje moguće rješenje, njoj je apsolutno u interesu da svaki kritički stav koji je usmjeren na daljnji razvoj samoupravljačkog socijalizma, ma od kuda on dolazio, prihvati kao metodu svog djelovanja.

Ovakav stav pogotovu važi za Savez komunista u uvjetima društvenog samoupravljanja. Ako se ima u vidu da »idejna borba u partiji ne znači uzajamno odbacivanje, već uzajamni utjecaj«,¹⁴⁾ tada partija treba da ima smjelosti »gledati pravo u oči gorkoj istini«. ¹⁵⁾ Kao što partija mora imati »hrabrosti da pusti parole koje pokreću naprijed i da iz toga snosi sve posljedice«, ¹⁶⁾ tako

14) Lenjin, Još jednom o sindikatima, citirano prema »Partija proletarijata«, Sedma sila, str. 301.

15) Lenjin, Partija i partijske frakcije, prema Partija proletarijata, str. 299.

16) Rosa Luksemburg, Ruska revolucija, cit. prema Partija proletarijata, str. 204.

isto ona mora imati snage primiti kritiku i bez oklijevanja ući u dijalog s različitim gledanjima, konkretno s različitim mogućnostima i prijedlozima za rješenje određenih pitanja u procesu izgrađivanja samoupravljačkog socijalizma, umjesto da drugi prijedlog i drukčije mišljenje proglašuje naprosto revizionističkim, dogdatskim, antimarksističkim ili antisamoupravljačkim.

e) Društvena struktura samoupravljanja temelji se na *principu vrednovanja prema ličnim zaslugama i nagrađivanja prema stvarnom radu*. Tendencija za privilegijama na kojoj se zasnivaju svi eksploatatorski sistemi, pretpostavlja nagrađivanje prema položaju i funkciji, svojini nad sredstvima za proizvodnju, naslijeđu itd. U tome smislu su to dvije korjenito suprotne strukture i dijametralno suprotni principi nagrađivanja.

Svaka hijerarhijska struktura rađa antisamoupravljačke tendencije. Formirajući postepeno posebne zatvorene društvene grupe ona rađa tendenciju feudalnog prava jačeg i nesamoupravljačku tendenciju k privilegijama. Ukoliko nova revolucionarna klasa i njena partija nakon pobjede u revoluciji ne razviju dosljednu borbu protiv tih tendencija imanentnih više-manje svim organiziranim tijelima, ona će ubrzo izgubiti svoj dobar glas. Za proletarijat i njegovu partiju utoliko je opasnije ako proizvođači nakon revolucije u uvjetima koji treba da vode ostvarenju proklamiranih ideja stvaranja besklasnog društva i oslobođenja radnih ljudi, praktično opaze da je nastala samo promjena vladajuće »elite«, vladajuće garniture umjesto stvarnog revolucioniziranja društva u smjeru proklamiranih ciljeva. U takvim se okolnostima pojavljuje dezinteresiranost proizvođača u izgrađivanju novog sistema, pa čak i konkretni otpori rukovodećoj »eliti« društva.

Odlučno razlikovanje kategorije zasluge od kategorije privilegije u politici radničke klase i njene avangarde svakako je jedan od važnih preduvjeta izgrađivanja nove društvene strukture. Pri tome je značajna tendencija koja izvire iz samog vršenja vlasti i zauzimanja odgovarajućih položaja, a to je da se dimenzija stvarnih zasluga lako preobražava u težnju za privilegijom, pri čemu nagrađivanje prema radu postaje nagrađivanje prema položaju i funkciji nezavisno od stvarnih ličnih zasluga. Takav razvoj stvari može biti pretpostavka za postepeno gubljenje revolucionarnih tekovina. Ovu su tendenciju za privilegijama svojevremeno uočili stari boljševici, kao što su bili Rakovski i Preobraženski. »Ova nejednakost unutar partije i privilegirani položaj nekih njezinih slojeva koji daleko prelazi ono što je nužno da se očuva najvredniji kadar partije od iscrpljenja, vrlo je štetan s obzirom na to da može doći do borbe za privilegirana mjesta, do okamenjavanja partijskog tkiva, do karijerizma i do birokratske izopačenosti nekih slojeva partije.«¹⁷⁾ Takve opservacije su memento za komunističke partije drugih socijalističkih zemalja.

17) Citirano prema napisu Lj. Tadića, »Uz problem društvene jednakosti«, Praxis broj 4—6/1966, str. 528.

f) Tvrdnja da je samoupravljački socijalizam djelo samih proizvođača traži proglašavanje *principa područstvljavanja politike i prevladavanja političkog profesionalizma*¹⁸⁾ kao temeljnih postulata njegovog samopotvrđivanja. Između ova dva društvena fenomena postoji najtješnja unutarnja povezanost. Područstvljavanje politike je druga strana prevladavanja političkog profesionalizma, a time i nestajanja posebnih društvenih grupa koje imaju doživotni izvor dohodaka iz obavljanja političkih funkcija. Nestajanje jednog i nastajanje drugog stanja neophodna je pretpostavka realnog samoupravljačkog društva, pri čemu svijest da se radi o jednom procesu, a ne o završenom stanju, postulira racionalnost postupaka u praktičnoj realizaciji tog dvostrukog procesa.

Realizacija gornjih principa u djelovanju Saveza komunista tendira prevladavanju posebnih društvenih grupa zatvorenog karaktera, kao i prevladavanju disfunkcionalnih posljedica hijerarhijskog poretka u organizaciji radničke klase, zbog čega su i za njegovo novo strukturiranje od izvanredno velikog značenja.

g) Mnogi revolucionarni pokreti kroz historiju zahvaljuju svoj neuspjeh i mogućem *neskladu između načelnih proklamacija i stavova i njihove realizacije*. Nesklad između planova ljudi i krajnjih rezultata¹⁹⁾ uvjetovan je raznim faktorima: a) nedovoljnim poznavanjem društvenih zakonitosti; b) sukobom raznih društvenih grupa; c) činjenicom da su ljudi kao graditelji obdareni sviješću u čiji sadržaj nije lako prodrijeti, tako da se često događa da ljudi jedno govore a drugo rade; d) gubljenjem iz vida pojedinih faktora koji za proces realiziranja planova imaju veće ili manje značenje itd.

Proces izgradnje samoupravljačkog društva ima kao važnu pretpostavku prevladavanje ovog nesklada. Ukoliko on to punije realizira, on sebe i punije samopotvrđuje. Ublažavanje diskrepancije između planova i rezultata je potvrda s kolikim stupnjem svijesti ljudi izgrađuju dani društveni sistem. Naime, tvrdnja da Savez komunista predstavlja idejnu vodeću snagu u sistemu samoupravljanja utoliko se manje realizira ukoliko kao posljedica nastanja veliki nesklad između planova i njihovih rezultata.

h) Razmatranje dimenzije stila, *metode rada Saveza komunista prije svega je borba za nov moral u njegovim redovima*, a mnogo manje znači samo uvažavanje propisanih načela i pravila. Dosljedno tome, uspjeh daljnjeg razvoja Saveza komunista i njegove reorganizacije, a prema tome i realiziranje njegove revolucionarne uloge, pretežno će zavisiti od načina provođenja u praksu principa koji važe za samoupravljačku društvenu strukturu. Svako

18) Vidi opširnije o tome u napisu A. Fiamenga, Politika i socijalizam, »Politička misao« 1—2, 1966.

19) Vidi Engels, »Ludwig Feuerbach i kraj klasične njemačke filozofije«, »...sukobljavanje bezbrojnih pojedinačnih volja i pojedinačnih dejstava dovode u historijskoj oblasti do stanja potpuno analognog onome koje vlada u nesvjesnoj prirodi. Ciljevi dejstva su namjerni, ali rezultati koji stvarno iz tih dejstava proizlaze nisu namjerni« (Pod. A. F.).

predimenzioniranje organizaciono-tehničkog i strukturalnog momenta može biti pretpostavka koja bi dovela Savez komunista do jednog novog stanja nefunkcionalnosti, pogotovu ukoliko se potcijeni ideja da u praksi Saveza komunista principi i moral samoupravljanja budu istovremeno i njegovi principi i moral.

4. *Savez komunista kao izraz i pokretač procesa transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam*

Novostrukturirani Savez komunista nije samo izraz nove samoupravljačke društvene strukture i njoj imanentnih tendencija. On je istovremeno i njen kreator, inicijator i pokretač. Samo za razliku od partijske organizacije u etatističko-birokratskoj strukturi, on ovdje ulogu u tom smjeru sve manje realizira kao faktor vlasti, to jest kao sila koja se više ili manje izdiže iznad društva, a sve izrazitije kao idejno-društvena sila shvaćena integrativno s drugim silama samoupravljačkog društva. Upravo u tome se i sastoji kvalitativna promjena Saveza komunista kao pokretačke sile društvenog preobražaja u relaciji s komunističkim partijama nekih socijalističkih zemalja.

Savez komunista ovdje sve više prestaje biti partija klasičnog tipa i postaje stvarni pokret radničke klase, pokret proizvođača, odnosno postaje partija »u velikom historijskom smislu«,²⁰) koja dalje razvija samoupravljanje proizvođača, inicirajući na taj način novu društvenu zajednicu — asocijaciju neposrednih proizvođača. U tom smislu interesantna je koncepcija koju je isticao Gramši. Razvijajući ideju o partiji kao »kolektivnom misliocu«, pisao je on: »Komunistička partija je oruđe i istorijski oblik procesa unutrašnjeg oslobađanja po kome radnik od izvršiooca postaje pokretač, od mase postaje vođ, od ruke postaje mozak i volja.«²¹)

Ostavljamo po strani pitanje koliko je ovo smion zadatak i pothvat, koji je stupanj njegovog praktičnog ostvarenja sada i koliki će biti u bliskoj budućnosti. U postojećoj situaciji djelatnost Saveza komunista manifestira se u objema komponentama — kao idejne sile imanentne samoupravljačko-birokratskom društvu — i razmjer ovih komponenata u njegovoj praktičnoj akciji će istovremeno biti i jedan putokaz realizacije procesa transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam.

U dosadašnjem razmatranju ukazali smo na tri osnovne dimenzije koje važe kao pretpostavke za realiziranje njegove revolucionarne uloge u procesu transformacije naše društvene strukture: a) njegovo teorijsko prednjačenje ostalom dijelu društva

20) U jednom svom pismu Engelsu od 1. novembra 1852. Marx je pisao: »Ja sam otvoreno rekao svoje mišljenje, s kojim se Ti, nadam se, u bitnome slažeš. Ja sam dalje nastojao da uklonim nesporazum, kao da sam pod partijom shvatio savez koji ... godina ili već prije 12 godina ukinutu redakciju novina. Pod

usmjereno ka sve radikalnijem prevladavanju dimenzije stihijnosti; b) njegovo organizaciono prestrukturiranje koje bi odgovaralo strukturi samoupravljačkog društva i c) njegovo djelovanje u duhu principa koji predstavljaju bit samoupravljanja.

Prva dimenzija osposobljava Savez komunista da sagleda zakonitosti društvenog kretanja, a prije svega procesa transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam, kao i da pronalazi najadekvatnija sredstva za rješavanje svih društvenih proturječnosti na putu te transformacije.

Druga dimenzija — organizaciono prestrukturiranje — omogućava, ili treba da omogući, Savezu komunista da sigurnije i temeljitije prevladava disfunkcionalne posljedice organizacione naravi, da sraste sa samoupravljačkom društvenom strukturom i da korjenitije prevladava ostatke etatističko-birokratske društvene strukture i partije kao vlasti koja odgovara toj varijanti socijalizma.

Treća dimenzija — principi djelovanja koji odgovaraju duhu samoupravljačkog socijalizma — omogućuju, ili treba da omoguće, da Savez komunista praktički djeluje u skladu s principima funkcioniranja samoupravljačkog društva i da bude nova moralna snaga u ostvarivanju dezalijenirane društvene strukture.

Dakle, sve su ove dimenzije materijalna i idejno-moralna pretpostavka da Savez komunista zaista postaje idejna vodeća snaga samoupravljačkog društva, i samo skladno djelovanje svih tih dimenzija može učiniti Savez komunista kreatorom, inicijatorom i pokretačem daljnje faze naše društvene revolucije i time ga učiniti moćnom društvenom snagom koja će biti u stanju u dugom proturječnom procesu transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam izdržati sve nalete, odoliti svim olujama i podvodnim grebenima i raščistiti težak put koji je bremenit starim i novim proturječnostima koje društvo mora svakodnevno svladavati.

Ako se danas govori o krizi partije, tada pod time ne treba razumjeti da se radi o suvišnosti partijske organizacije proletarijata. U biti radi se o nečemu sasvim drugom. Radnička klasa i proizvođači naše socijalističke društvene zajednice postavljeni su pred nove povijesne zadatke. *Ostvarenje tih zadataka došlo je u dijalektičku proturječnost s postojećom organizacionom strukturom i metodom djelovanja Saveza komunista.* Drugim riječima: »Istinski ciljevi i mogućnost dejstvovanja proleterске klase došli su u dijalektičku suprotnost prema onim partijskim okvirima, unutar kojih je dejstvovanje u ono vreme jedino bilo moguće.«²²)

Prema tome, ostvarenje velikog povijesnog zadatka pred kojim se sada nalazi naša društvena zajednica — izvršenje procesa transformacije etatističko-birokratskog u samoupravljački socijalizam — traži kako organizaciono prestrukturiranje Saveza komu-

THE LEAGUE OF COMMUNISTS AND THE PROCES OF
TRANSFORMATION OF ETATISTICAL-BUREAUCRATIC
STRUCTURE INTO A SELF-GOVERNING SOCIAL ONE

SUMMARY

The purpose of the work consists in viewing upon the relation of the League of Communists of Yugoslavia and selfgoverning social structure and especially in viewing of the role of the League of Communists of Yugoslavia in the process of transformation from etatistical-bureaucratic into selfgoverning structure. The article has the following essential elements: **Introductory part. I) The Process of Transformation and II) The Role of the League of Communists of Yugoslavia in that Process of Transformation.**

In the Introductory Part two dimensions have been considered: a) the relation of self-government and socialism as a system, where the author underlines that real socialism becomes not earlier than when it connects with the process and principle of self-government; b) **characteristics in which one can see importance of self-government for socialism:** self-government and expiration of state, overwhelming of contradictions between mental and physical labour, harmonizing of individual and social interests, overwhelming of alienation, etc.

In the first part of the work following dimensions have been analyzed:

a) **characteristic features of etatistical-bureaucratic structure of socialism**, where especially the following has been mentioned: etatization of the means of production, etatistic relations in production, politics and culture; formation of bureaucratic strata with the monopoly in distribution, with political and cultural monopoly and preserving conditions which support the process of alienation;

b) **characteristic features of selfgoverning socialism** which characteristics fundamentally differ from the characteristics in etatistical-bureaucratic phase of socialism;

c) **transformation from one phase of socialism to another one** in which process the battle has been fighting between class elements and tendencies, etatistical-bureaucratic and selfgoverning elements and tendencies.

In the second part of the work four fundamental dimensions have been considered:

1) **theoretical role of the League of Communists of Yugoslavia**, and here the point is in the overwhelming of the element of spontaneity (unorganization) and the realization of »intellectual guidance« in society. Realization of such a situation asks for the following: continuous work in theoretical formation, to be ready to talk to history and to different views, and constant elaboration of open questions which appear in the process of construction of selfgoverning society;

2) **the dimension of organizational prestructuring of the League of Communists of Yugoslavia** has been directed towards:

a) lessening of sharpness of hierarchical order;
b) overwhelming of tendencies of bureaucracy, oligarchy and monopolism;
c) deconcentration of political and ideological power of climaxes and democratization of the League of Communists of Yugoslavia;
d) realizing of policy of mobility, socialization and profesionalization of politics;

3) **dimensions of functioning of the League of Communists of Yugoslavia**, where the point is in importance and political realization of **fundamental principles of self-government** in the life and work of the League of Communists of Yugoslavia, especially of the following principles:

- a) self-consciousness, self-activity and self-initiative;
- b) publicity instead of privacy which is always a source of bureaucratism;
- c) proclamation of the principle of authority of truth as the most important measure;
- d) accepting of the principle of freedom of criticism as a fundamental principle;
- e) appreciation of principles of valuating according to personal merits and according to work, instead of privilege and rewarding according to position and function;
- f) overwhelming of the discord between principal attitudes and their realization;
- g) creating of a new moral style of the work of selfgoverning morality;
- 4) before mentioned **three dimensions are valuable as suppositions which build a twofold foundation:** a) the foundation which has to integrate the **League of the Communists of Yugoslavia in selfgoverning society** in its organizational aspect and in its way of functioning, and b) the foundation which can enable the League of Communists of Yugoslavia to be a **creator, initiator and mover of selfgoverning social revolution.**

(Translated by S. Paleček)